

پراکردن له مەرگ یان چوون بهر و پیری

جہار سایبر

لهو روژ و هوئی مروڤ خوئی ناسیوه به شوین سهرچاوه کانی بوون و دواتر هوئی نه بوون و فهوتانیشیدا گهراوهو لهم پیناوهشدا زوړی پیشکەشی دواى خوئکردووه، بهلام سحرى ئینسان له وه دایه هه رگیز ناگاته پلهی تهواو کوئی و تیرناییت له هه موو ئه و شتانهی له ده و روبه ریدا هه ن و ناشگاته ئه وهی هوئی بوون و له ناوچوونیشی ده ستنیشانکات. هه ر زوو سوکرات مروڤی له وه ئاگادار کرده وه که پیویسته خوئی بناسیت، سوکرات ناسینی به رامبه ری به ناسینی خوده وه ده به سته وه، ئه و ده یویست ئینسان له ناسینی خویدا بگاته سهرچاوه کانی عه قل و له و یوه بتوانی له سه ر پیی خوئی بوه ستی.

لیره وه مردن بوه ته بابه تیکی هه ره هه ستیارو ترسناک و قورسایى هه موو ئایین و فهلسه فه کانیش خراوه ته سه ر مردن و ئه وه نده ی بویانکراییت چ که سانى لاهووت و چ که سانى فهلسه فه له مردنیان کوئیوه ته وه و هه ریه که و به بوچوونى خوئی بو مه سه له کان چووه و له م بواره شدا هه ردوولایان هه نجه ت و هوکار ده بیننه وه هه م بو مردن و هه م بو هاتنه دنیاش و اتا ژیان. ئایینه کان ده لاین مردن سنووردانانه بو کرده وه و پیراکیشانه کانی ئینسان و گه ر نه بوايه به شه ر به شه رى ده خوارد، دواتر ئه وان ده لاین ژیان ته نیا ئه زموونیکه و دوايیدیت، به لام دواى مردن ژیانى جاويدانى ده ست پیده کات، هه ر ئه مه شه ئینسان ده گه یه نیته ئه وه ی له ناوئاپوړایه کی مروڤدا خوئی به قینیتته وه تازووتر بگاته ئه و ژیا نه جاويدانییه ی دواى مردنه که ی ئه م دنیا ده ست پیده کات. ئه مه ش گیانیکی

مه ر گدوستى (Nekrophillia) له ناو ئه وخه لکه باوه ردارانه دا دروستکردووه، به پیچه وانه وه فهلسه فه ی هاوچه رخ له دواى (توماى ئه کوینی) یه وه پیمان ده لیت: سه رزه مینی تو لیره یه و ده کریت لیره بگه یته هه موو ئاره زووه کانت و شتیک نییه به ناوی ژیانى جاويدانى و به هه شتی به رین و خوړی و غیلمانى به ژن زراف.

ئەكۆيىنى وتى رەنگە عىسا ھەزاران سالىتىرىش نەيەتەوۈ بۇ رزگار كىردىنى
بەشەرىيەت، دەپپىت بەشەر خۇى خۇدى خۇى رزگار بىكات. ئىنسان ھەمىشە
لەمىردىن رايكردوۈۈ ھەموو شەپرو شوپرو بەناو سەركەوتنەكانى بۇدرىژدەدان بوۈ
بەژيان، بەلام لەپر بەبى ئەۈەى بەخۇى بزانى مردن دىت و لەگەرمەى شادى و
خۇشىدا لارى دەكاتەۈە، رەنگە لەسەردەمى زوودا تەنیا مردنى خوداىى و
نەخۇشىيە كوشندەكان ئىنسانى رايپچى مەرگ كىردىت، بەلام دواى كۇبوۈنەۈەى
بەشەر و دروستبوۈنى دەستە و گروۈپە مرۇبىيەكان و دواتر تادەگاتە دەۈلەت و
دىكتاتورەكان، مەرگى خوداىى زۇركەم بوۈتەۈە بەتايىبەت بەھۇى تەكنۇلوژىيا و
دۇزىنەۈە پزىشكىيە نوپكانەۈە كەبەردەۈام تەمەنى ئىنسان درىژدەكەنەۈە ھۇى
مىردنى بەنەخۇشىيەكان دواتر دەخەن.

بەھۇى ئەۈانەشەۈە كەباسكرا واتا راكردىنى ئىنسان لەمەرگ، سەردەمى نوئ
لەگەل خۇى تاراۈگە نشىنى دىنى جا بەھۇى سىياسەتەۈە بىت يان ئارەزوۈى
ئىنسان، لەئەمىرۇدا خەلكانى خاۈەن بىرو ئەۈانەى سەروبوۈر لەدنیا دەردەكەن،
لەرژىم و حكومەتە سەركوتكەرەكان ھەلدپن و زىدو مەفتەنى خۇيان حىدپن
كەدىارە ئىمەى كوردىش لەۈبابەتە پشكى شىرمان بەركەۈتوۈە شاعىرانى ۈەك
نالى و حاجى قادرى كۇبى و مەۈلانائى نەقشبنەدى نمونەى ئەۈانەن
كەتاراۈگەنشىن بوۈن و ھەر لەتاراۈگەشەۈە شىعەريان بۇنىشتمان نوسىۈەۈ دواتر
كەلەمىردن ھەلاتوۈن كەچى ھەرلەۈپش مىردوۈن. بەرزان ھەستىارى
تاراۈگەنشىن، ھىندە ژيانى خۇشەۈى لەم دۇزەخەى نىشتمانەۈە گەشەتە ئەۈ
بەھەشتەى تاراۈگە، بۇپە لەۈپش دىسانەۈە ھەمان نائومىدپىيەكەى نىشتمان
لەسەرىدەدات و لىتاگەرپت پشوۈبات.

رەنگە نوسىن ياھەركارىكى ھونەرى و ئەدەبى جوانترىن فىلىك بىت كەئىنسان
بىكات لەخۇى بۇئەۈەى مەرگى بىرچىتەۈەۈ ھىندەى بۇى بكىرئ پراكات لەدەستى،
ياخود بىهۈى لەرپى نوسىنەۈە نەمىرى بەدەست بىنى، ئەۈ دەزانى ۈەك جەستە
نامىنى، ئەۈ بۇشايىيەى جاران پىردەكردەۈە ئىتر دواى مىردنى تەنانەت

بۆشاييه كەش نامىنئېتەو، بۆيە دەيەوئى لەرىگەى نوسىنەو، لەسەر كاغەز زىندو
بمىنئېتەو، نەمرىت. (مردن لىرەوايە قوربان) قەسىدە يان شىو، نامەيەكى
هەستيارە بۆ مردن و لەدەستچوونى ژيان، هەستيار بەكۆلى ئومىدو پرۆژەو
بەرەو تاراوگە مىناو، كەچى دەيىنى ئەوبەهەشتە وەك (يۆتۇپيا) كەى تۆماس
مۆر وايەو لەئەرزى واقەدا نىيە. لاي نىكۆس كازانتزاكىز (جەوھەرى ژيان برىتتايە
لەپەرشبوون بۆ پاوانخووزى و كۆنترۆلكردن) بەم پىيەبىت بۆيە ئىنسان رقى
لەمەرگە چونكە كۆتايى بۆ پرۆژەو پىلانەكانى داھاتووى دادەنى، مردن دىت و
سنوورىك بۆ ئارەزووكانى ئىنسان دادەنىت، مەرگە هىللىكى سوورە لەبەردەم
ئىنساندا، بۆيە ئىنسان رقى لىيەتى و ئەوئەندەى بۆى بكرىت لەدەستى رادەكات و
خۆى شىو، مەرگە و شوپىنى مەرگى خۆى هەلدەبژىرىت، وەك چۆن
(ھەمەنگو، لەئو، ئەتلەسىدا خۆى خنكاندو (كاواباتا) يابانىش لەسەر شىو،
ساموراي ناوسكى خۆى بەشمشېر رادا، ئىنسان دەزانىت هەللووشىنى ھەموو دىنا
ئارەزووكانى تىرناكات، بۆيەخۆى بەو دەردە دەبات.

رەنگە سبەى

لەسىلەى كۆلانىكا بكوژرىم

خوینم بەسەر خەركە بەردەكانا پەرش بىت

لىرەدا خەمى شاعىر خەمى مردن نىيە يادروستتر لىين ترسى ئەو ترسىك نىيە
لەمردن بەھىندەى ترس و خەمە لەوشىوئېتەى لىي دەمرى، ئەو لەو دەترسىت
خوینى بەسەر خەركە بەردەكانا بلاوبىتەو، لىرەو، ئەو تىدەگەين ئەم ترسەى ئەو
رئىشەكەى دەچىتە سەر مردنىك دوور لەمەرگى خودايى، مردنىكە ئىنسانەكانى تر
دەستيان تىيداىەو، رەنگە ترس بىت لەتىرۆرو كەردەو، تىرۆرستى كەلەئىستادا
بالى رەشى بەسەردىنادا بلاو كەردۆتەو. ئىنسان بەرپۆتە گيانى يەكتىرى و بەبى
ئەو، بىناسى دەيكوژى و دواتر سەرىدەبىرئى و زۆرجار ناوسكىشى ھەلدەدرئى و

پېرېده كات له وورده بهرد، دنيايه ك دروستبووه ئينسان هموو چركه يه ك خوى
ئاماده كړدووو بومهرگ، چونكه له ههر چركه يه كدا ئيمكانى ئه وه هه يه ئينسانىكى
چاره پرش خوى بته قينته وه و توش و خويشى و دهيان ئينسانى ترش بهرو
مهرگ راپيچكات، بويه شيعره كه ي هه ستياريش لوانه وه يه كه بومهرگيك
كه دوورنويه تياچوون ييت له كرده وه يه كى تيرورستيدا.

رهنگه سبه ي

له باخچه يه كا بكوژرېم

لاشم بكه وئ به سهر لاسكى گولېكاو

هيزى ئه وه م نه بى داواى ليبوردينى ليكهم.

ليره دا شاعير شهرجى ئينساندوستى خوئده كات به وه ي پي ناخوشه تهنانه ت
لاشه كه شى بكه وئ به سهر لاسكى گولېكدا، وه ك چون گورانيش واكرد ئاخر
ئوويش دلى بو ته لى وه نه وشه په روش بوو كه له ژير سيبه رى توتر كيكدا خاموش
بيوو. ئه م دهيه وئ داواى ليبوردين له و گولېك بكات خوئنه كه ي په ره كانى
سوورترده كات، ئه و ده زانې گول خوى دهرده داره و ئه م نايه وئ دهرده دارترى
كات، هيمن له زمانى گولوه ده لپت: من كه ناگاته هه فته يه ك ته مه نم / بوچ بگريم
و بوچ پينه كه نم.

سهربارى ئه وه ش وه سيهت ده كات كه گهر ئه و پي راگه يشت به ميهره بانويه وه
به و گولېك بلپت ئه و نه يوست ليره بمرپت و ئيوه ئه و خوئنه ببينن. ليره دا
تيدگه ين شاعير پيشبيني ئه وه ده كات به ره له گه يشتنى شيعره كه ي مهرگ
ده يبا ته وه، بويه ئه وى به رامبه ر جا ئير ياره يا ئه غيار گرنك نيه راده سپرئ
داواى ليبوردين له و گولېك بكات. دواتر شاعير به وه شه وه ناوه ستيتو دهيه وى ئه و
گولېك نه يته شايه تحالى مهرگى ئه م، چوون ده زانې مردنى ئه مى ئينساندوست
ده يته كووست و كاره سات بوئه وى گول.

گهرچى ئه و شيتانه ..

به گولجاره كانی عیشقا ئه گه را
به لام جاریک پر کیشی ئه وهی نه کرد
بو ته سريحهی ناسکی ياره که ی
دهست به ری بو خونچه يه کتان،
پیی خوش نه بوو
وه ک گه مزه يه ک بتانگو یز يته وه
نیو ژووری بی ترووسکه ی گولدانیک.

دهيه وی پیمان بلیت ئه م له ژيانیدا وه ک ئینسان مامه له ی کردوو وه هه رگیز
نه یکردوو ه چه پکینک گول بچنییت و له ژووره تاریکه کهیدا بیخاته ناو ئینجانیه ک،
چوونکه ئه م خستنه ناو ئینجانیه ی گول و دانانی له ژووری تاریکدا به کوشتن و
له ناوبردنی گول ده زانییت.

رهنگه هه ر ئه مرۆ ده ستیک بی و

به ره وه ی خه یاله کانم..

بوونی شه و بو یان لی ههستی

رهنگی نیرگزیان لی بچو ری

پیش کامل بوونی ئاره زوو ه کانم..

ئه وه له پشته وه دلره قانه تیرۆرمکات.

لیره دا ههست به تیکچوونی باری سایکولۆژی و نائارامی شاعیر ده کریت، ئه وه باره
سایکولۆژییهش دۆخی ئالۆزی حیهان به سه ر شاعیردا سه پاندوو یه تی که
له ئه مرۆدا تیرۆر بالی ره شی به سه ر دنیا دا کیشا وه، شاعیریش وه ک ئینسانیک
پریشکی ئه وه باره ئالۆزه ی حیهانی به رده که وییت و دوورونزیک ده بیته به شیک له و

جيهانەى تيرۆر سەرقالى ھەلۆھەشاندىيەتى. جيهانىك تەكنۆلۆژيا دەپەوى بچووكى كاتەو ەو بىكاتە يەك، كەچى تيرۆر ئەوئەندەى بۆيىكرىت گەورەى دەكات و ھەلیدەو شىئىتەو، ئەمەش دەرھاویشتەى ئەو دۆخەى ئەمپرۆپە تيرۆر وای لەئىنسانەكان كرددو ەو لەھەر چر كەو لەھەر شوئىنكىدا پرۆژەيەك بىت بۆمردن و رووبەرۆوى مەرگ دەبىتەو. كىشەى شاعىرىش لەوئەدایە فریای زۆرشت ناكەوى كەبەنیا زبوو فریاكەوئىت، ئەوئەدەى ەوى خەيالەكانى رەنگى نىرگزان لىبچۆرى و بۆنى شەوبۆيان لىبەستى، ياخود ئارەزوو كارى كامل بن دواتر بشمىرئى گرىنگ نىبە. لىرەدا جارىكىتر دەبى بگەرپىنەو ەو بۆ سەر ئىنسان و ەزىر ئارەزوو ەو بىسنوورەكانى، ئىنسان دەپەوى دنیا ھەلوشى و كەچى ئەوئەش تىرى ناكات. ەك نىكۆس كازانتزاكىس دەلئىت (ەوئەرى ژيان برىتییە لەپەرشبوون بۆ پاوانخوازى و كۆنترۆلكردن..) بەبۆچوونى كازانتزاكىس ژيانى ئىنسان تەنیا راکردن و باوئەشكردنە بەوئەشەنەى لەژيانىدا ھەن و خۆى دروستيان دەكات و خۆشى خاوەنیا، ھەر ئەو باوئەشكردنە بەژيانىشدا تەمەنى ئىنسان لەرەنج و كوئىرەو ەرىدا كورت و كەمدەكات و ئەو رۆژەى ئىنسان دەمرىت، ەك ئەو ەو ەو كە ھەرئەبووئىت. خەمى شاعىرىش خەمىكە بۆ لەدەستچوونى ژيان و ئەو شەنەى كە لەژياندا ھەيە، شاعىر تەنیا ەك ئىنسانىكى سادەو ساكار لەژيان ناروانىت و ئەو دەپەوى پرۆژەى ھەبىت و ھەرچى ھەيە لەژياندا ئەزموونى كات و تاموچىژى لىوەرگرىت. شاعىر لەغوربەت تووشى نامۆى بوو، نامۆ بەھەمووئەشەكانى تاراوگە چونكە شتەكانى ئەوى ھىچى ھى ئەم نىن و بەكارھىتان و ژيان لەگەلئاندا تووشى ئەو دۆخە ساىكۆلۆژىيە ئالۆزەى كرددو ەو، بۆيە ھەردەم لەبىر كرددنەو ەيەكى پەرشوبلاوئەيەو تاراوگە تووشى گرىى دەروونى كرددو ەو پىئوایە رەنگە لەگىژاوى بىر كرددنەو ەكانىدا بىئاگابىت و ئۆتۆمۆبىلىك لەپرئىت و بىشىلئىت. لەوئەش تىدەپەرئى و دلئىمامان دەكاتەو ە لەدۆخە ساىكۆلۆژىيە خراپەكەى چونكە دەلى:

سبەى نا ، رەنگە ھەرئەمپرۆ

لهغه فله تېگدا ئۆتۆمۆبېلىك بمشېلىت و

كەس نەبى بمناسىتەو،

لېرەدا گرفتى شاعىر گرفتېكە له گەل تاراوگە بەرلەوہى گرفت بېت له گەل مەرگ، چونكە بەردەوام جەخت دەكاتەوہ لەسەر ئەوہى كەئەم تاراوگە نشینە. تاراوگەش زېدى ئەم نېيەو كەس دەربەستى مەرگى نايەت وەك چۆن لېرە واتا لەولاتى خۆى ئاپۇرايەك دواى تەرمەكەى دەكەوئ و شيوەنى بۆدەكەن. ئەمەش و ادەگەيەنېت كەئەم كورې كلتورو ترادىسيۆنېكە حورمەت لەئىنسان دەگرېت و بەتەنگ لەدەست چوونىەوہيەتى، پېچەوانەى ئەوہى كەكەس گوئ بەمەرگى ئەمى تاراوگە نشین نادات.

رەنگە چركەى ھەلرېشتى شىعر نائومېدانەترىن چركەساتى ئىنسان بېت، چونكە ئىنسانى شاعىر ھەستيارترىن ئىنسانېكە كەزووتر ھەست بەمەسەلەكان دەكات و رووداوو مەسەلەكانىش زوتر كاريگەرى لەسەر ساىكۆلۆژىاي ئىنسانى شاعىر جېدېلن. شاعىر خۆى تەنيا دەبىنېتەوہو ناچار پەنا بۆ قەلەم و كاغەزېك دەبات و چەند دېرېك دەنوسېت، ئەودېرېانە ھېندەى راستگوېى خاوەنەكەى تواناى مانەوہيان ھەيە لەيادەوہرى خويئەردا، بۆيە پېدەچېت ئەوہى لەم شىعرەدا دەدوېت ئەو بەرزانە بېت كەلەبەردەم لەشكرى خەمى تاراوگەدا تېكشكاىت نەك ئەو بەرزانەى كەھەميشە زەردەخەنەيەك بەسەر لېوہ كانىيەوہيەتى.